

מבט על ניקארגואה

ארץ טרופית יפה ואומללה

● עמיהוד ישראלי

מצויים כ-700,000 תושבים. איפיון דמוגרפי נוסף לאוכלוסיה מתבטא ברמת-ילודה גבוהה מאוד ובריבוי-טבעי גדול מימדים (3.4%), העולה פי כמה על זה של מצרים (2.5%) שיעורי ילודה גבוהים אלה "מצעירים" את אוכלוסית המדינה: ליותר ממחצית התושבים טרם מלאו 15 שנה.

הכלכלה הניקארגואית עדיין מושרשת בתחום החקלאות, הן מבחינת חתך התעסוקה והן מבחינת התוצר הגולמי. אולם נצילות הקרקעות הינה זעומה למדי. הכותנה מהווה את התוצר החקלאי העיקרי, ולאחריה בסדר החשיבות באים האורז, התיירס, קנה-הסוכר, פירות טרופיים למיניהם וקקאו. כל המחצבים בניקארגואה ניכרים ומנוצלים ע"י חברות אמריקאיות ובריטיות, והמדובר בנחושת, עופרת זהב וכסף ואבני-חן. שנות ה-70 עמדו בסימן התפתחות נחשנית של ענפי התעשייה כזיקוק סוכר, כותנה, מלט, מיפעלי מזון, משקאות, ביגוד ומיגורי השירותים. חרף זאת, לא נחלצה ניקארגואה ממאזן מסחרי שלילי ומגירעון מצטבר. היבואנים העיקריים הן ארה"ב יפן, ומערב-גרמניה. הפערים הכלכליים חברתיים העמיקו והיוו, ללא ספק, כר נרחב לפעילות הסנדיניסטיית, שנתמכה להלן גם ע"י רבדים חברתיים מהמעמד הבינוני והגבוה.

האמריקאים באים, האמריקאים באים

תולדותיה של ניקארגואה מקבלות מיפנה עם גילויה ע"י קולומבוס בראשית המאה ה-16. לאמיתו של דבר לא גילו הכובשים הספרדיים עניין מיוחד ביישובה, להוציא שוד עבדים. תחום ההשפעה של גואטמלה היו פרוש על חבלי ניקארגואה. לאחר שנת עצמאות אפיוודלית (1821-1822) עברו חבלי ניקארגואה מיד ליד (מכסיכו, אל-סלוואדור, הונדוראס), כשברקע התנגשו מעגלי-ההשפעה של בריטניה וארה"ב. כבר במחצית המאה ה-19 נשלטה ניקארגואה ע"י הרפתקן אמריקאי בשם ווקר כמחצית תריסר שנים. בין השנים 1895-1898 אוחדה המדינה עם הונדוראס ואל-סלוואדור, אולם הפעילות האמריקאית הנמרצת הביאה לפירוק האיחוד. למן תחילת המאה ה-20 גברה ההתעניינות האמריקאית במרחב אמריקה התיכונה וזו הגיעה לשיאה בקבלת הזכיון לחפירת תעלת פנמה בשנת 1904. מלאכת החפירה נשלמה בתנאים קשים ביותר כתום עשר שנים. בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה (1916) הצליחה ארה"ב להשתלט חזית על המכסים של ניקארגואה וכן ליטול זכיון על חפירת תעלה תחליפית לפנמה בין שני האוקיינוסים, תוך ניצול תוואי-המים הנרחב של ימת-ניקארגואה. שליטה צבאית אמריקאית על ניקארגואה התקיימה בפועל ולסירוגין בין השנים 1916-1925 ובין 1927-1934. מאז תום מלחמת העולם השנייה, בעקבות התעצמות תנועת הספנות בתעלת פנמה, דנו האמריקאים ממושכות בבחינת תוכניות שונות להרחבת התעלה וסכריה, ולחילופין - כריית תעלה נוספת בטריטוריה הניקארגואית. התשומות העצומות שנדרשו לביצוע תעלת ניקארגואה והבעיות המשפטיות הבינלאומיות הסבוכות שהיו כרוכות בפרייקט מעין זה - דחו את התיכנון, ואילו בשנת 1970 תם כאמור מועד הזכיון האמריקאי לחפירת תעלת ניקארגואה.

הרפובליקה של ניקארגואה, הגדולה מקרב "רפובליקות-הבנות" של אמריקה התיכונה (148,000 קמ"ר), הינה זירת-טבע נדירה שמצויים בה קסמי-נוף בראשיתיים מופלאים בשפע, אך ענן של חרדה מתמדת רובץ עליה מפאת פגיעותה לרעידות-אדמה קטלניות, בדומה לרעשים שהרסו את בירתה, מנאגואה, שלוש פעמים: ב-1885, ב-1931 ובדצמבר 1972.

ניקארגואה המיושבת והמאוכלסת משתרעת באגף הדרומי-מערבי של המדינה, בבקיע גיאולוגי-סיסימי פעיל, המהווה את המוקד לרעשי-האדמה הרי-האסון שפקדו את המדינה. בבקיע זה משתרעות גם שתי-הימות הגדולות שבמדינה, ימת ניקארגואה (7,700 קמ"ר), הגדולה שבאגמי אמריקה-התיכונה, וימת מנאגואה (877 קמ"ר), הסמוכה לבירה. שתי הימות הללו הן בעבר הרחוק שלוחה ממפרץ-אוקיאני, שנותק עקב פעילות געשית ענפה. מימיהן הומתקו בהדרגה והחיהימי הסתגל לתנאים החדשים. זכר לימים נוראי-ההודו אלה הם אותם מאות איים אגמיים, שאינם אלא קודודי הרי-געש המבצבצים מעל פני ימת-ניקארגואה, וכן כרישים של הימה החיים במימיה המתוקים מזרחית לבקיע-הגדול משתרעת הרמה המרכזית, שבסיסה עשוי מגושי-גרניט וכיסייה העליון - ממיסלע געשי. לאורך חופי-הים-הקאריבי במזרח מתרחב מישור מוסקטיה עד 120 ק"מ. זהו מרחב ריק כמעט מאוכלוסין וישובים מחמת יערות-העד העוטרים אותו והביצות והאגמים הסוגרים עליו.

ימת-ניקארגואה מופרדת בהווה מהאוקיינוס השקט במיצרי-יבשתי צר (20 ק"מ) - ריוואס. הימה אמורה היתה לשמש חולייה עיקרית בתוואי מתוכנן של תעלה ימית, אשר עשויה היתה להחליף את תעלת פנאמה בבוא העת. ארה"ב קיבלה ב-1916 את הזכיון לחפור תעלה מעין זו, שתקשר את האוקיינוס-השקט עם הים-הקאריבי, תוך הצבת בסיסים צבאיים לאורכה. התוכנית לא יצאה אל הפועל והזכיון בוטל בשנת 1970.

חמודות-הטבע של ניקארגואה הן שילוב של אקלים טרופי-משווני, עם מיסלע מגוון, צומח עשיר, ופעילות געשית ורעשית. בדומה לאחיותיה שכנותיה (הונדוראס מצפון וקוסטה-ריקה מדרום) מתאפיין האקלים ביציבות תרמית חמה (29°-30°) ולחה כלל-שנתית. הגשמים מרובים (עד 6,000 מ"מ בשנה) ועיקרם יורד בחודשים מאי-נובמבר. יערות-העד במזרח, התופסים כמחצית משטח המדינה, מהווים תוצר מובהק של אקלים זה.

עירוב גזעים ואוכלוסיות

מהאוכלוסיה האינדיאנית המקורית של ניקארגואה שרדו כיום כ-4%-5% בלבד. התמוגות האינדיאנים כבושים יצרה את בני-התערובת של הזאמבו כ-8% לערך מאוכלוסית המדינה. ואולם רוב 70% הניקארגואים הם בחזקת מסטיצו, היינו עירוב צאצאי-הספרדים והאינדיאנים. העילית הפלפלית-חברתית של המדינה מורכבת מעתודי-הקרקע והסוחרים הגדולים (כ-14%), והללו הם בחזקת לבנים, רובם ככולם. אומדן אוכלוסיית ניקארגואה לשנה זו עולה על 2,688,000, כשקרוב למחציתה עירונית, במנאגואה בלבד

הכל נשאר במשפחה

משפחת סומוזה שלטה במדינה החל משנת 1936, כאשר מפקד "המשמר-הלאומי" דאן, אנאסטסיו סומוזה תפס בכוח את השלטון והפגין יד תקיפה עד להירצחו ב-1956. בנו, לואיס סומוזה, ירשו ו"נבחר" לנשיא עד התפטרותו בשנת 1963. ארבע שנים ללא משפחת סומוזה לא היקו את חודו של המישטר הרודני בניקארגואה. בשנת 1967 דוכא נסיון הפיכה של מתנגדי המשפחה מקרב המפלגה השמרנית וכס השלטון חזר לסומוזה הנוכחי, שהתמיד במימשלו תריסר שנים נוספות עד להתפטרותו המאולצת עקב הלחץ-האמריקאי. המישטר הסומואיני הותיר אחריו כלכלה הרוסה ומדינה במצוקה, פרי מלחמת התשה אזרחית בת שנה ויותר.

האם הסנדיניסטים יחלצו את ניקארגואה ממצוקותיה? האם דרכם תהיה סוגה בשושנים קובאניות? קשה להתנבא, אולם ברור, כי לפחות ישראל נתקפחה מחילופי-השלטון האחרונים. החוטמים המקשרים בין הסנדיניסטים לבין אש"ף הינם גסים למדי, והצהרות שהופרחו ע"י השליטים החדשים אינם מותירים מקום לתהיות ולספקות רבים.